

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060106

DOM
2018-03-21
Stockholm

Mål nr
M 5465-17

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2017-05-19 i mål nr M 1119-15, se bilaga A

PARTER

Klagande

Golder Associates Aktiebolag, 556326-2418
Box 20127
104 60 Stockholm

Ombud: Försäkringsjurist P T

Motpart

EM-Lax AB, 556423-1347
Grevgatan 9
593 32 Västervik

Ombud: Advokat C E

SAKEN

Skadestånd enligt 32 kap. miljöbalken

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen fastställer mark- och miljödomstolens dom.
2. Golder Associates Aktiebolag ska ersätta EM-Lax AB för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 79 597 kr, varav 75 000 kr avser ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Dok.Id 1401857

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00–16:30
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

YRKANDEN M.M. I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Golder Associates Aktiebolag (Golder) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska ogilla käromålet samt befria Golder från skyldigheten att ersätta EM-Lax för rättegångskostnader vid mark- och miljödomstolen och i stället förplikta EM-Lax att ersätta Golder för rättegångskostnader där. Golder har även yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

EM-Lax AB har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom och för egen del yrkat ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

Parterna har åberopat samma grunder, omständigheter och bevisning till stöd för sin respektive talan som vid mark- och miljödomstolen. Därutöver har Golder anfört att EM-Lax inte har följt Djurskyddsmyndighetens föreskrifter om odling av fisk (DFS 2006:8) eftersom man inte haft något reservsystem för vattentillförsel, vilket enligt Golder har betydelse både för frågan om bolaget varit vårdslöst och för frågan om EM-Lax har varit medvållande.

Målet har avgjorts efter huvudförhandling. Den muntliga bevisningen har lagts fram genom uppspelning av ljud- och bildfiler från förhören vid mark- och miljödomstolen.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

När det gäller frågan om Golder har ett strikt ansvar för den skada som grävningen orsakat gör Mark- och miljööverdomstolen inte någon annan bedömning än mark- och miljödomstolen. Grävarbetet kan alltså inte anses ha varit särskilt ingripande eller av annan anledning medfört särskild risk i den mening som avses i 32 kap. 5 § andra stycket miljöbalken.

Frågan blir då om Golder har brustit i omsorg vid arbetets utförande och därför ansvarar enligt första stycket i den nämnda bestämmelsen. Även i den frågan instämmer Mark- och miljööverdomstolen i mark- och miljödomstolens bedömning. I

tillägg till de skäl som mark- och miljödomstolen har redovisat för sin slutsats i denna del finner Mark- och miljööverdomstolen anledning att framhålla följande.

Av den ledningskarta som Golder hade inhämtat från Åmåls kommun framgår det tydligt att det i området där den nu aktuella provpunkten var förlagd går dels en älvkulvert, dels en pvc-ledning. Det framgår också att pvc-ledningen korsar älvkulverten. Under sådana förhållanden hade en naturlig utgångspunkt varit att, när ett betongrör påträffades tidigt under grävningen, utgå från att detta rör motsvarade den på ledningskartan utritade älvkulverten. Det har i vart fall inte funnits utrymme att, som Golder synes ha gjort, utan att närmare undersöka saken utgå från att det påträffade betongröret omslöt pvc-ledningen.

Mot denna bakgrund borde den fortsatta grävningen på platsen ha utförts med särskild försiktighet. Trots detta har den av Golder anlitate grävmaskinisten M N, enligt vad han själv har omvitnat, inte fått någon information om att det enligt ledningskartan skulle finnas en pvc-ledning i just det område där grävningen utfördes. Mot denna bakgrund och då M N vidare har berättat att han, om sådan information hade lämnats, skulle ha utfört grävningen mer försiktigt än vad som faktiskt blev fallet bedömer Mark- och miljööverdomstolen, i likhet med mark- och miljödomstolen, att Golder har brustit i omsorg vid arbetets utförande och att bolaget därför har ett skadeståndsrättsligt ansvar för den uppkomna skadan.

När det gäller Golders invändning om medvållande konstaterar Mark- och miljööverdomstolen att jämkning på den grunden förutsätter att vållande på den skadelidandes sida har medverkat till skadan (se 6 kap. 1 § andra stycket skadeståndslagen). Skadan i detta fall består i att tillförseln av vatten till fiskodlingen plötsligt avbröts genom att den för ändamålet anlagda vattenledningen grävdes av med omfattande fiskdöd som följd. EM-Lax har inte på något sätt medverkat till den skadan. Att pvc-ledningen måhända någon gång i framtiden skulle ha gått sönder till följd av naturligt slitage eller av annan anledning kan inte föranleda slutsatsen att EM-Lax varit medvållande till den skada som faktiskt har uppstått.

De föreskrifter från Djurskyddsmyndigheten som Golder har hänvisat till i Mark- och miljööverdomstolen stipulerar inte någon skyldighet att – i fiskodlingar som förses med vatten genom självfallsledningar – anordna reservsystem för vattentillförseln. Att EM-Lax inte har haft något sådant reservsystem har alltså inte stått i strid med de nämnda föreskrifterna och kan inte heller av annan anledning tillmätas betydelse för frågorna om skadeståndsansvar och medvållande. Golder är alltså skyldigt att ersätta hela den skada som grävningsarbetet orsakat.

När det slutligen gäller skadans storlek gör Mark- och miljööverdomstolen inte någon annan bedömning än mark- och miljödomstolen.

Sammanfattningsvis innebär detta att mark- och miljödomstolens dom ska fastställas.

Vid denna utgång ska Golder ersätta EM-Lax för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen. EM-Lax har yrkat ersättning med 121 597 kr, varav 117 000 kr för ombudsarvode och resterande del för utlägg. Golder har godtagit ersättningen för utlägg och överlämnat åt Mark- och miljööverdomstolen att bedöma skäligheten av ombudsarvodet.

Med hänsyn till den begränsade skriftväxling som förekommit i Mark- och miljööverdomstolen samt till målets art och omfattning i övrigt framstår den yrkade ersättningen för ombudsarvode som väl hög. Skälig sådan ersättning kan enligt Mark- och miljööverdomstolens bedömning uppskattas till 75 000 kr.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast den 18 april 2018

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Henrik Löv, Hans Nyman och Ralf Järtelius, referent, samt tekniska rådet Kerstin Gustafsson.

Föredragande har varit Sara Bergdahl.

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2017-05-19
meddelad i
Vänernsborg

Mål nr M 1119-15

KÄRANDE

EM-Lax AB, 556423-1347
Grevgatan 9
593 32 Västervik

Ombud: Advokat C E

SVARANDE

Golder Associates Aktiebolag, 556326-2418
Box 20127, 104 60 Stockholm

Ombud: M S och P T

SAKEN

Skadestånd enligt 32 kap. miljöbalken

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen förpliktigar Golder Associates Aktiebolag att utge 2 451 263 kronor i skadestånd till EM-Lax AB. På beloppet ska ränta enligt 6 § räntelagen utgå från den 28 april 2015 till dess betalning sker.
  2. Golder Associates Aktiebolag ska ersätta EM-Lax AB för rättegångskostnader med tillsammans 381 917 kronor varav 367 500 kr avser ombudsarvode. På beloppet ska ränta enligt 6 § räntelagen utgå från den 19 maj 2017 tills betalning sker.
-

Dok.Id 360187

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänernsborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se	0521-27 02 80	måndag – fredag 08:00-16:00

BAKGRUND

Frågan i målet gäller skadestånd enligt 32 kap. 5 § miljöbalken. Ersättning yrkas för skada som uppstått till följd av grävning inom bruksområdet vid Fengersfors bruk.

Det sedan länge nedlagda bruket – där det tidigare bland annat har bedrivits papperstillverkning och sulfatfabrik – inrymmer idag ett flertal mindre verksamheter, däribland en fiskodling som bedrivs av EM-Lax AB (EM-Lax).

Fiskodlingen startades ursprungligen av Åmåls kommun som en del av utbildningen i lantbruksgymnasiet. Tillstånd, enligt den tidigare gällande miljöskyddslagen, erhöles i mars 1986. Tillståndet, som medger rätt att bedriva fiskodling inomhus, inkluderar en tillståndsgiven mängd av högst 40 ton öring, lax och regnbåge. Sedan år 1988 finns även tillstånd för att odla röding.

När fiskodlingen etablerades anlades en vattenledning, med självfall, från den ovanliggande Knarrbysjön in till byggnaden där fiskodlingen bedrivs.

Vattenledningen, som har ett självtryck på ca 2 bar, förser fiskodlingen med färskt vatten som är en förutsättning för fiskens överlevnad. Ledningen har använts sedan år 1986 och en ledningsplan för fiskodlingen upprättades av Byggnadsnämnden i Åmåls kommun samma år. Av ledningsplanen framgår att det från Knarrbysjön går en pvc-ledning, med en dimension av 315x9,2 mm, in i den del av byggnaden där fiskodlingen bedrivs. Av ledningsplanen framgår även att det finns en i relation till ledningen tvärgående älvkulvert i närheten av byggnaden där fiskodlingen är belägen.

Golder Associate AB (Golder Associates) anlätades år 2014 av Sveriges Geologiska Undersökning, för att utföra en förundersökning av markföroreningarna på bruksområdet. Förundersökningen omfattade bland annat jordprover med skruvborr och provgroppsgrävning. Ansvarig för uppdraget var L G som, tillsammans med fältingenjören D H, deltog i uppdragets utförande.

Som ett led i uppdraget träffade L G och D H fastighetsägaren A R vid ett platsbesök på Fengersfors bruk den 21 maj 2014. Syftet med besöket var dels att inhämta kartmaterial och annan

information som kunde vara av vikt för uppdraget, dels att förmedla information om uppdragets utförande. I samband med platsbesöket gick de en rundtur på bruksområdet. A R informerade bland annat om att det finns en fiskodling på platsen. De var dock aldrig inne i fiskodlingens lokaler.

Samma dag besökte L G och D H även Åmåls kommun, bland annat för att fråga efter tillgängliga ledningskartor. Materialet som fanns tillgängligt var begränsat. En tid efter besöket skickade A M (representant för Åmåls kommun) kopior av den ovan nämnda ledningsplanen från 1986 – uppdelad i tre pdf-filer till D H via e-post. Såväl den ovan nämnda pvc-ledningen som älvkulverten framgick av det aktuella kartmaterialet.

Efter önskemål från fastighetsägaren påbörjades arbetet med provtagningen på bruksområdet först efter sommaren 2014. Provgropsgrävningen inleddes den 8 september 2014 med ett uppstartsmöte där D H, A R och representant för entreprenören Ebbe Grävare deltog. Vid mötet visades ett antal kartor upp, däribland provtagningsplanen. Därefter påbörjades det praktiska grävningsarbetet.

Den 9 september 2014 påträffade grävmaskinisten M N och D H en betongkulvert i marken i samband med grävningsarbetet. Platsen för provgropen flyttades därför några meter därifrån. När grävningsarbetena fortsatte grävdes vattenledningen till fiskodlingen av vilket resulterade i att vattentillförsen till fiskodlingen bröts. Räddningstjänsten kontaktades i syfte att försöka rädda delar av fisken men när den kom till platsen var det för sent för att göra något. Som ett resultat av det inträffade uppstod en omfattande fiskdöd.

YRKANDEN M.M.

EM-Lax har yrkat att Golder Associates ska betala totalt **2 451 263 kr** i skadestånd uppdelat på följande poster.

- 2 339 465 kr (värdeförstöring av 309 535 rödingar à 3,90 kronor och ett överviktspris på 25 kr per kilo vilket ger ett värde av 1 289 433 kr samt 56 726 gullspångslaxar á 21 kronor med avdrag för icke leveransklar lax vilket ger ett värde av 1 050 032 kr)
- 10 388 kr (destruktionskostnad)
- 26 470 kr (rördelar)
- 12 400 kr (ventiler)
- 8 540 kr (spolpump)
- 54 000 kr (eget arbete)

EM-Lax har tillagt att eget arbete avser anställdas arbete för att rengöra och återställa anläggningen under 180 timmar, alltså med 300 kronor per timme.

Vad gäller död gullspångslax har EM-Lax tillagt att 359 832 kr avser 1-årig, 674 293 kr avser 2-årig och 15 907 kr avser 3-årig gullspångslax. Skadan avseende 1-årig lax har beräknats utifrån ett dödat antal om 21 102 laxar med ett styckepris om 21 kr, vilket ger ett belopp om 443 142 kr, som sedan omräknats till 359 832 kr med hänsyn till att denna lax ej var leveransklar.

Vidare har EM-Lax yrkat ränta enligt 6 § räntelagen från den 28 april 2015 till dess betalning sker.

EM-Lax har också yrkat 381 917 kr (exklusive mervärdesskatt) för rättegångskostnader, varav 367 500 kr avser ombudsarvode.

Golder Associates har bestritt bifall till käromålet. Golder Associates har dock vitsordat följande belopp som skäligen i och för sig.

- 10 388 kr för destruering av fisken
- 26 470 kr för byte av skadade rördelar
- 12 400 kr för skadade ventiler
- 8 540 kr för ny spolpump.

Golder Associates har även vitsordat att EM-Lax har lidit en skada om 1 289 433 kr till följd av antalet döda rödingar.

Vad gäller gullspånglaxar har Golder Associates enbart vitsordat att 35 000 stycken 2-åriga gullspånglaxar har dött vilket lett till en skada om 673 942 kr i enlighet med följande beräkning. $34\,650 \times 19,45 \text{ kr} = 673\,942$ (styckpriset efter avdrag för produktion uppgick till 19,45 kr och beräknad dödlighet var 1 %, d.v.s. 350 stycken).

Totalt har Golder Associates vitsordat en skada om **2 021 173 kr** vilket dock ska jämkas till i första hand noll kronor.

Härutöver har Golder Associates vitsordat sättet att beräkna ränta samt angiven timkostnad för eget arbete.

Golder Associates har också yrkat 233 924 kr (exklusive mervärdesskatt) för rättegångskostnader, varav 108 000 kr avser ombudsarvode.

EM-Lax har utvecklat talan enligt följande. Golder Associates har varit ansvarigt för utförandet av markundersökningen och anvisat var grävningen skulle ske. Grävningsarbetet har varit särskilt ingripande och förenat med särskild risk för skada. Den särskilda risken bestod i att grävning skedde i mark där det pågick verksamhet som riskerade att skadas. Golder Associates har därför strikt ansvar för skadorna som uppkommit i samband med grävningsarbetena och skyldigt att ersätta skadorna enligt 32 kap 5 § 2 stycket miljöbalken.

Under alla förhållanden har Golder Associates agerat vårdslöst och är skyldigt att ersätta skadorna enligt 32 kap 5 § 1 stycket miljöbalken. EM-Lax bestrider att bolaget har varit medvållande till skadorna.

EM-Lax hade ingått avtal om försäljning av den fisk som dog.

Närmare om skyddsåtgärder samt om arbetet varit särskilt ingripande eller medfört särskild risk

På den karta som Golder Associates hade tillgång till var den ledning som grävts av utmärkt. Trots det har man grävt i området och underlåtit att ställa frågor om ledningen till såväl fastighetsägarna som EM-lax.

Det framgår tydligt av ledningsunderlaget att vattenledningen är ett PVC-rör med dimensionen 315x9,2 mm. Ledningen har varit en förutsättning för fiskens överlevnad. Golder Associates grävde i området utan att först ha lokaliserat PVC-röret. Det framstår som orimligt att den betongkonstruktionen som hittades, av säkerhetsskäl, skulle inrymma den ledning som grävdes av. Betongkonstruktionens innerdiameter är 800-1000 mm och den avgrävda ledningens diameter var 30 cm.

Närmare om medvållande

Det bestrids att ledningen varit placerad på grövre stenar och att det funnits behov av reservsystem. Ledningen bedöms ha en teknisk livslängd på 100 år och har varit en av företagets säkraste.

Golder Associates har utvecklat talan enligt följande: Golder Associates har bestritt att grävningsarbetet har varit av särskilt ingripande slag eller förenat med särskild risk för skada. Golder Associates har även bestritt att bolaget har förfarit vårdslöst i förhållande till den skada som har uppkommit samt anfört att EM-lax under alla förhållanden har varit medvållande till de påstådda skadorna vilket innebär att begärd ersättning ska jämkas till i första hand noll kronor.

Närmare om skyddsåtgärder samt om arbetet har varit särskilt ingripande eller medfört särskild risk

Det kan inte vitsordas att kartan utvisade att det låg en ledning just där den skadade ledningen faktiskt var placerad eller att den ledning som utmärkts på kartan är samma som den som grävdes av. Kontakt togs med antingen fastighetsägarna eller representanter för dem under grävningsarbetena. Om anvisning gavs om att flytta grävningsplatserna så gjordes det.

Vid platsbesök träffade representanter för Golder Associates fastighetsägaren A R varvid de informerade henne om de åtgärder som var tänkta att vidtas på fastigheten. På frågan om det var olämpligt att gräva någonstans gav A R svar som främst var inriktade på att verksamhetsutövarnas och allmänhetens tillgänglighet var viktig. A R uppgav att all kommunikation skulle ske via henne. Direktkontakt togs därför inte med verksamhetsutövaren. Innan provtagningsarbetet påbörjades förevisades provtagningsplanen för A R.

Inte vid något tillfälle framförde fastighetsägarens företrädare eller annan att det var olämpligt att gräva på den aktuella platsen eller att det där fanns en vattenledning av avgörande betydelse för fiskodlingen.

Ledningen som utmärkts på kartan eftersöktes och man fann då en betongkonstruktion som kan användas till att skydda ledningar av olika slag. Eftersom det tidigare gått tung trafik på fastigheten är det högst sannolikt att betongkonstruktionen skulle omsluta en ledning av den typ som utmärkts på kartan. Förvissade om att den ledning som utmärkts på kartan hade hittats anvisade Golder Associates att grävning skulle ske några meter därifrån.

Ett antal provgropar om ca 1x2 meter har försiktigt grävts på fastigheten. Därefter har provgroparna återfyllts med samma material. Det bestrids att arbetet är att anse som särskilt ingripande eller förenat med särskild risk för skada enligt miljöbalken. Att det pågick verksamhet i omgivningen påverkar inte detta.

Närmare om medvållande

EM-lax har underlåtit att begränsa skadan genom följande: Bolaget har använt en spröd ledning som placerats bland grövre stenar. Ledningar av aktuellt slag ligger i mer finkornigt fyllnadsmaterial. Ledningen skulle ha gått söder av sig själv förr eller senare. Trots detta har EM Lax inte på något sätt tillsett att fiskodlingen haft ett ”reservsystem” som möjliggjort fiskens överlevnad, eller i vart fall begränsat skadan, vid avbrott i vattentillförseln genom den aktuella ledningen. Golder Associates har haft fog att utgå från att ett sådant system var installerat.

DOMSKÄL

Den skada som EM-Lax har yrkat ersättning för har uppkommit genom grävningsarbeten på fastigheten Åmål X. Skadan ska således bedömas utifrån 32 kap. 5 § miljöbalken, nedan benämnd MB.

I första stycket i ovan nämnda bestämmelse framgår att om den som utför eller låter utföra arbetet har försummat att vidta sådana skyddsåtgärder som anges i 3 kap. 3 § jordabalken eller i ett annat hänseende har brustit i omsorg vid arbetets utförande ska betala skador orsakade av grävning och andra stycket föreskriver ett strikt ansvar för grävningsarbete när arbetet är särskilt ingripande eller av annan anledning medför särskild risk. Mark- och miljödomstolen har först att ta ställning till om det föreligger ett strikt ansvar för Golder Associates.

Föreligger det strikt ansvar för Golder Associates?

För att det ska föreligga ett strikt ansvar ska arbetet vara särskilt ingripande eller av annan anledning medföra särskild risk. I målet har förekommit olika uppgifter om att provgropparna var mellan två och fyra meter djupa likväl som ca 1 x 2 meter. Av förarbetena till miljöskadelagen (prop. 1985/86:83, s. 51) framgår att särskild risk för skada kan föreligga t.ex. vid djupschaktning eller när risken för skada är påtagligt större än normalt på grund av markförhållandena. Det framhålls också att det avgörande inte är skadeförloppet utan själva arbetets art. Av detta framgår att varken skadans art eller omfattning ska beaktas vid prövningen om det föreligger strikt ansvar. Det framgick av vittnesförhöret med A L att sådana provgroppar som här är fråga om är sedvanliga vid markundersökningar. Det har

heller inte gjorts sannolikt att provgropsgrävningen kunde förväntas ge upphov till spridning av föroreningar. Det kan dock förväntas att det går både kända och okända ledningar på ett så gammalt industriområde som här är fråga om. Detta förhållande kan i och för sig innebära en särskild risk för skada på förlagda markinstallationer vid grävarbete. Vid sådana förhållanden har verksamhetsutövaren att vidta erforderliga skyddsåtgärder och gräva med en extra försiktighet. Enligt mark- och miljödomstolen innebär inte förväntade eller oförväntade markanläggningar sådan särskild risk för skada som avses i bestämmelse utan får i stället vägas in i prövningen om det föreligger oaktsamhet. Vad som framkommit ovan var typen av grävarbete som utfördes inte särskilt ingripande och inte av den art att det enligt bestämmelsen föreligger ett strikt ansvar för Golder Associates.

Har Golder Associates brustit i omsorg vid arbetets utförande?

Enligt första stycket i tidigare nämnda bestämmelse kan vållandet bestå i att man på den grävandes sida i annat hänseende än bristande skyddsåtgärder brustit i omsorg vid arbetets utförande. Varje typ av oaktsamhet räcker för skadeståndsansvar, vare sig den förekommit hos den som låter utföra grävningen, hos entreprenör eller hos underentreprenör.

Det är klarlagt i målet att D H och L G gjort ett personligt besök på Åmåls kommun i maj 2014. En tid efter besöket mejlade kommun kopior på delar av en ledningskarta där den nu aktuella vattenledningen var inritad. Enligt D H kom mejlet honom tillhanda i juli efter att provtagningsplanen hade upprättats. Mejllet bestod av tre PDF-filer där vardera filen bestod av ett utdrag från ledningskartan. Där nu aktuell grävning skedde var på kartkopiorna beläget i omedelbar närhet av en skarv mellan två av de kopierade kartutdragen.

När grävningen påbörjades stötte man på en betongkulvert och konstaterade att det inte gick att gräva just här och flyttade då ut grävpunkten ca 2 meter och fortsatte gräva vid denna punkt. D H var på plats och han har uppgett att han trodde att ledningen kunde ligga inne i kulverten.

Av ledningskartan som Åmåls kommun mejlade framgår att vattenledningen till fiskodlingen är väl markerad på kartan och att ledningen börjar vid Knarrbysjöns södra spets. Det framgår vidare att ledningen utgörs ett PVC-rör med diametern 315 x 9,2 millimeter och att ledningen går in i f.d. fabriksbyggnaden, på ledningskartan markerat med siffran 2. Öster om byggnaden kommer ledningen ut och går till kraftverkets utloppskanal, denna sträcka är på kartan markerad med siffrorna 3 och 4. I kartbladskopiornas skarv är älvkulverten markerad och angiven i text med en uppgiven diameter om 800 – 1 000 millimeter.

I det anförda ligger att mark- och miljödomstolen anser det klarlagt att den avgrävda ledningen är densamma som markerats på ledningskartan.

L G har uppgett att hon har sett ledningskartan och kände till både ledningen och älvkulverten samt att ledningsvattnet kom från sjön. Dock hade hon inte fått information om att ledningen var så viktig som den sedan visade sig vara.

Vid synen kunde iakttas att området där grävningen skedde var relativt smalt och beläget mellan byggnaden och intilliggande berg. Det faller sig naturligt att i detta snäva utrymme projektera för eller vid anläggningsarbetet lägga ledningen i eller i närheten av mitten. Efter att man hade stött på betongkulverten förflyttades grävpunkten ca 2 meter ut mot mitten i området mellan byggnaden och berget. Det var här som man sedan skadade vattenledningen.

De kopior på ledningskartan som Golder Associates fick från kommunen är från en projekteringshandling. Man kan inte utgå från att ledningar på en sådan handling de facto också har exakt den på kartan markerade lokaliseringen.

Både D H och L G har uppgett att de kände till att det var en fiskodling i lokalerna men de har inte själva varit inne i dessa lokaler. De har även haft tillgång till en ledningskarta som utvisade både vattenledningen och älvkulverten. Av upprättad provtagningsplan framgår att en provgrop kommer i direkt konflikt med både vattenledningen och älvkulverten. Vid detta förhållande och med den informationen som fanns tillgänglig innan grävarbetena påbörjades

borde det ha varit naturligt för Golder Associates att gå vidare och ta reda på mera information om PVC-ledningen och älvkulverten. En lämplig åtgärd till att börja med borde ha varit att införskaffa hela den ledningskarta som Åmåls kommun endast mejlat utvalda delar av. På ledningskartan finns sådan information att det hade varit uppenbart att vattenledningen gick till fiskodlingen och var av väsentlig betydelse för denna verksamhet.

Grävmaskinisten, M N, uppgav vid förhöret att ingen hade visat honom ledningskartan eller uppmanat honom att gräva med försiktighet. D H har uppgett att han vid den fortsatta grävningen inte ville vara för nära grävmaskinen utan stod på lite längre avstånd. Dessa uppgifter, att grävmaskinisten inte var informerad och att ingen höll en direkt uppsikt i gropen vid grävandet, talar mot att grävningen har skett med en sådan försiktighet som kunde ha förväntats då kunskap om ledningen ändå fanns hos Golder Associates.

Att Golder Associates vid samtal med fastighetsägaren, A R, hade uppfattat att hon sagt att all kommunikation skulle ske genom henne fritar inte Golder Associates från ansvar eller övervältrar ansvaret på någon annan vad gäller de grävningsarbeten som utfördes på fastigheten.

Sammantaget menar mark- och miljödomstolen att Golder Associates med den kunskap som bolaget har haft om (den troliga) existensen av ledningen, och dennas möjliga betydelse, har haft att välja mellan

- att skaffa sig bättre kunskap om riskerna med att skada ledningen, och
- att utföra grävningen med sådan extra försiktighet som kunnat hindra skada när ledningen påträffades.

Genom att ändå utföra arbetet så som skedde måste bolaget anses ha brustit i omsorg. Med den information som har funnits tillgänglig framstår sättet att utföra arbetena såsom åtminstone närliggande ett verkligt risktagande. Med hänsyn till det anförda finner domstolen att det föreligger ett skadeståndsansvar för bolaget.

Golder Associates har anført att medvållandefrågan även har betydelse för bedömningen av om bolaget förfarit vårdslöst. Enligt mark- och miljödomstolen

finns det inget samband mellan den skadegörande handlingen och fiskodlingens installationer eller EM-Lax agerande före skadan skedde som kan läggas till grund för en annan bedömning av vållandefrågan än den ovan.

Har EM-Lax varit medvållande?

Grunden som uppgivits för medvållande är i korthet att PVC-ledningen skulle ha varit skör och förlagd bland grövre stenar och skulle gått sönder av sig själv förr eller senare. EM-Lax borde enligt Golder Associates insett vikten av ett reservsystem för vattentillförseln.

I målet har inte framkommit annat än att EM-Lax har bedrivit fiskodlingen inom ramen för de tillstånd som reglerar verksamheten. Vattnet rinner med självtryck in i fiskodlingen och är oberoende av yttre kraftkällor. I det avseendet behövs inget reservsystem. Golder Associates har heller inte gjort sannolikt att PVC-rör allmänt skulle ha en så kort livslängd att EM-Lax av den anledningen skulle behöva ett reservsystem för ett rör som var 28 år gammalt. Bolaget har heller inte styrkt att just det aktuella PVC-röret varit extra skört eller förlagt bland grövre stenar.

Mark- och miljödomstolen kan inte finna att EM-Lax varit oaktsam eller varit medvållande på något sätt som skulle medföra en jämkning av skadeståndet.

Vilken ersättning ska utgå?

Det som fortfarande är tvistigt är antalet döda gullspångslaxar och antal timmar eget arbete som ska ligga till grund för ersättningen. Golder Associates medger ersättning för 35 000 2-åriga gullspångslaxar. Uppgiften om antalet laxar kommer från en tjänsteanteckning som länsstyrelsen i Värmlands län antecknat i samband med ett besök i fiskodlingen den 12 september, tre dagar efter olyckan.

Länsstyrelsen uppgav att 35 000 gullspångslaxar dött och att detta kommer att påverka utsättningen av gullspångslax i både Vänern och Vättern under 2015 och till viss del även 2016.

EM-Lax har i målet angett att antal döda gullspångslaxar (aktbilaga 34, bilaga 6) var 35 018 2-åriga och 21 102 1-åriga laxar. Länsstyrelsen torde knappast ha gjort en egen bedömning av antalet döda gullspångslaxar utan fått dessa uppgifter av

personalen på fiskodlingen. Av fakturorna för levererad gullspångslax till länsstyrelserna i Värmlands respektive Jönköpings län (aktbilaga 34 bilaga 10 och 12) framgår att EM-Lax levererade 24 994 gullspångslaxar till Värmland respektive 10 000 till Jönköping under år 2014. Det ligger nära tillhands att siffran 35 000 gullspångslaxar kan härröra från antalet 2-åriga laxar som dött och antalet 2-åriga laxar som sammanlagt har satts ut i Vänern och Vättern. Som framgår ovan har länsstyrelsen angett att utsättningen av gullspångslax även kommer att påverkas för år 2016. Av avtalen avseende köp av smolt mellan EM-Lax och nämnda länsstyrelser framgår att det är 2-åriga gullspångslaxar som sätts ut. Uppgiften om att utsättningen för år 2016 kommer att påverkas ger stöd för att även 1-åriga gullspångslaxar dött. Domstolen saknar mot denna bakgrund anledning att inte sätta tilltro till de uppgifter EM-Lax lämnat om omfattningen av skadan avseende 1-åriga gullspångslaxar. Golder Associates har inte gjort någon särskild invändning mot beräkningen av skadans belopp. Yrkad ersättning om sammanlagt 1 050 032 kr för värdet av den döda gullspångslaxen ska därför bifallas.

Timkostnaden om 300 kr för eget arbete är otvistig. Däremot är antalet nedlagda timmar i eget arbete tvistigt. Både bolagsägaren O R och den anställde Bo Johansson har uppgett att saneringen och återställningen av anläggningen krävde totalt 180 timmars arbete. Det har i målet bl.a. framkommit att död fisk måste tas om hand, man behövde plocka isär rörsystemet och göra rent delarna, man behövde byta skadade rördelar, man behövde byta ventiler till varje bassäng och sanera dessa. Fiskodlingen kunde startas upp igen runt julen 2014.

Med beaktande av att skadan var omfattande med efterföljande reparaitions- och saneringsarbete förefaller inte 180 timmars eget arbete som oskäligt. Yrkad ersättning för eget arbete ska därför bifallas.

Rättegångskostnader

Vid denna utgång ska Golder Associates ersätta EM-Lax för dess rättegångskostnad. EM-Lax har yrkat en ersättning om 381 917 kr exklusive mervärdesskatt, varav 367 500 kr avser ombudsarvode. Det saknas anledning att ifrågasätta skäligheten av det yrkade beloppet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (DV 425)

Överklagande senast den 9 juni 2017.

På mark- och miljödomstolens vägnar

Stefan Nilsson

I domstolens avgörande har deltagit lagmannen Stefan Nilsson, tekniska rådet Sören Karlsson samt de särskilda ledamöterna Kjell Olseke och Hans Wennerholm. Beredningsjuristen Ylva Johansson har berett målet.